

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri Victorii Explicationes suarum in Catonem,
Varronem, Columellam Castigationum**

Vettori, Pietro

Lvgdvni, 1542

In M. Varronis, Rervm Rvsticarvm Lib. I.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12981

IN M[·] V A R R O.

NIS, R E R V M R V=

S T I C A R V M

L I B .

I.

C C E S S I T tribus, quorum fidem
maximè in Catone expurgando secutus
sum, tertius quidam amici, & familiaris
hominis, qui in Varrone comes illis ad=
iungitur, & non negligenter à nobis in
hoc munere obseruatus est. Illum autem, quamuis priscis
temporibus exaratus non fuerit, paruifaciendum non pu=
taui, nam domi doctissimi & clariſſimi uiri, ut in eo quo=
que adnotatum est, Guerrini Veronensis Ferrariæ exscri=
ptus fuit, ut facilius etiam à natali loco fides ei habenda
sit. Non enim ab ijsdem exemplaribus, quibus nostri pro=
fectus esse potest, aut quando cum libris nostris consentit,
quod ſepenumero facit, id astutè facere, & confilio ali=
quo fraudis cum illis inito existimari debet: Sed ut in=
corruptus testis, quod in ueritate ab alijs prauè discrepa=
re nolit. De alijs plurimis, qui aut ex eodem fonte orti,
aut mendosè scripti sunt, mentionem non faciam: nam
aut ambitiosus in citandis testibus uiderer, aut studiosis
ſine ulla utilitate fastidium adferrem.

Inſcriptionem trium M. Varronis librorum à me in
optimis codicib. inuentam secutus sum. nam Indices, quibus
declaratur, quid singulis partibus horum sermonum con=
tineatur, non omnes ueteres sunt: Primi enim tantum li=
bri in manu scriptis exemplaribus reperiuntur, & iſ lo=
co quo à me positi sunt collocati. Secundi, ac Tertiū

c Indic

Indicum in ijsdem uestigium nullum: & sanè si quis aecu=
ratè animaduertat, non ualde elegantes sunt. Quare à
recentioribus additos puto: ob idq; ad eos, ut adulteri= nos, notam adposui.

76 Quoad uiuam. In antiquissimo exemplari hīc, &
alijs locis paßim Quaad, pro Quoad, ut in hoc libro, Et
quaad perarescat furcillis uersari. In 11. capite 11.
Quaad refrigeratu aëre uespertino. Paulo post: Et rur= sus
pascunt quaad contenebrauit. Nec multò infra:
Quaad conualuerunt. Rem nouam hīc adnotasse conten= tus, nihil immutauit.

77 Indicabo à quibus scriptoribus reperias. Optimū
exemplaris diuersitas, locutionisq; nouitas scrupulum mi= hi iniecerunt, ne aliquod hīc mendum lateat: sed ne an= tiqua quidem scriptura omni labe uacat, Reperitas,
enim habet. Quare uideant eruditī, an Repetas, le= gendum sit: ipsis enim rem dubiam, incertam relin= quo.

78 Dadis, Dionysius Euphiton, Euphorion. Duo,
nisi fallor, erant in his uerbis magna errata: namq; Oa= des, Dionysius περὶ φυτῶν &c. Antea legebatur. Re= fert autem scriptores rei rusticæ per ordinem literarum.
Vera igitur est antiqua lectio, nisi aliquid mendi in ter= tio nomine sit: nam proprium nomen illud esse omnino
credo, nec περὶ φυτῶν ullo pacto legi debere puto. Idem
error apud Columellam erat, qui totum hunc locum, à
Varrone acceptum, ijsdem penè uerbis pertractat, nisi
quòd in manu scriptis Columellæ exemplaribus non Eu= phiton, sed Euethon, est: maluimus tamen in re incerta
(neq; enim in nomen huius rerum rusticarum auctoris
unquam incidi) M. Varronis codicum fidem sequi, quam
Colum

Columellæ: illos enim fideliores experti sumus.

Sementiuis ferijs &c. Ita semper scriptum in his libris inueni: nam paulo item post, Num feriæ sementiæ. apud Catonem etiam, Pira Volema, Anitiana, & Sementiua.

Sol si perpetuò sit, aut nox. Eundem locum, quem hic adducit Varro, intelligit (ut opinor) Sex. Pompeius, cùm inquit, Torrens principaliter pro exurens ponitur, ut est apud Pacuvium in Antiopa, Flammeo uapore torrens terræ fœtus exusserit: uerba tamen non parum diuersa.

Si non diffinderem meo insititio somno meridie. Hic locus turpiter fœdatus erat in omnibus excusis libris: nos in manu scriptis antiquioribus penè integrum inuenimus: hoc tantum in illis uitij erat, quod Sumnu, pro somno, scriptum erat: quam maculam dum tollere uoluerunt sinistri quidam emendatores, magis locum inquinarunt. Elegantia horum uerborum, & sententiae etiam ipsius splendor hanc sine multo nostro labore castigationem confirmat. Insititum somnum μεταφορικῶς appellat, meridianum, qui tanquam inseritur, & adnectitur longo illi somno noctis. nam Diffinderem, diuidere significare, perspicuum est. Eandem sententiam, parum immutatis uerbis, pronuntiavit libro 111. cùm inquit: Vbi æstate diem meridie diuidere soleam.

Qui uirilim cis Ariminum datus est. Sic locum castigauimus. Antiqua lectio, Cæsarem inundatus est. Excusi ante codices inter se discrepabant: in alijs enim, Cæsennatibus datus est: in alijs, Cæsare iubente datus est: legebatur. Eruditi, & ingeniosi uiri nunc cogitabunt nostra nę conjectura melior sit: nam aliquid

omnino libertatis adsumendum fuit, si locum corrigere uelles: deprauatus enim manifestò erat: nos autem modicè ea, ut opinor, usi sumus.

31. **Contra auream imaginem.** Optimus omnium codex hac parte madosus est, sic enim in illo, **Contra aurum imago.** Receptam lectionem retinui, ueterem tamen notam studiosis esse uolui.

31. Illi interea ad nos. Et Stolo num &c. Multa hic restituimus, secuti fidem optimorum codicum: in quibus aliqua licentia usi sumus, nunc exponemus: ne si nostra sedulitas probata non fuerit, nostra culpa uetus libri infamantur.

31. Nam non modò ouum illud. Antiqua lectio. Nam non modò cum illud. Ouum castigauimus, ex his quæ sequuntur: credimus enim in hac re iocari Varonem, siue Agrium potius, qui loquitur. quòd si ritum illum apud alium auctorem expositum inueniremus, manifestius tota res intelligeretur,

31. **Dum id nobiscum unà uideatis.** Antiqua hæc est lectio, ne minimum quidem immutata. ID, autem ouum, intelligi debere arbitror, **V I D E A T I S.** Nam paulo ante, sed ne illud quidem ouum uidimus: ambæ autem he uoces in excusis libris immutatæ erant.

31. **Ad te enim rudem esse.** Vetus hæc est lectio, forfasse Ad te, pro, Apud te: ut in II, de Oratore, Tum cum ille dubitaret, quod ad fratrem promiserat. Nam quod huic sententiæ respondeat, paulo post Fuisse, ex ijsdem antiquis legimus.

32. **Colonus in agro surculario ne capra natum pascat.** Ita emendaui ex uetusto codice, & ex illo loco libri II. Ne colonus capra natum in fundo pascat. Nam ueteres

ueteres libri aliquantulum depravati, sic enim habent,
Ne capra tum pascat. Prima igitur syllaba huius uer=

bi Natum, defecerat.

In arcem non inigi. Inigi, quemadmodum est in an= 83
tiquis libris, scripsi: quo uerbo saepe M. Varro usus est.
Sex. Pompeius: Inigere pecus, est agere.

Aut alia metalla. Veteres libri hac parte inquinati, 83
Aliam & aliam & alia: castigauimus, Alia, & alia
metalla: est enim non parum elegans modus dicendi. Ca=

tullus, Hæc atq; illa dies, atq; alia, atq; alia.

Sed id modo quod ex satione. Ita coniectura du= 84
cti emendauiimus: recepta lectio sententiae repugnare ui= debatur. Hic locus in eodem hoc libro non parum iudi= cium nostrum adiuuat. Quoniam fructum, inquit, arbit= ror esse fundi eum, qui ex eo satus nascitur utilis ad ali= quam rem. Doctiores tamen hoc uidebunt.

Vel Tarquennam audiui. Vetus hæc est lectio. 84
Tarquenna nomen, ut arbitror, proprium anagnostæ.

In meis pedib. Quamuis hic manuscriptos cum ex= 85
cusis codices consentire inuenierim, quod tamen ipse co= gitaui, alijs narrare libet. Vereor, ne tres hæc uoces abun= dent, & potius declaratio aduerbij illius, quod paulo ante
positum est, quam varronis uerba fuerint: ut, cum ante
dixerit, Salus hic maneto: aliquis supra medianam uocem, ut
ubi salutem manere uellet, apertius intelligeretur, addi= derit, In meis pedib. Iudicium etiam meum, ut opinor,
adiuuat, quod si hæc uoces illinc deijciantur, duo illa mem= bra cantionis parem propè numerum syllabarum habe= bunt, & similiter desinent, quæ res in huiuscemodi rebus
curiosè quæri solent.

Qui inscribuntur φυτῶν ἰσορίας. Et alteri φυτὶ 87

κῶν ἀπῶρ. Vetus hæc est lectio, ne parum quidem à nobis immutata: ita sæpe à ueteribus auctoribus libri Theophrasti citantur, quod ex Athenæo multis locis cognosci potest, quamuis nunc in excusis libris alias inscriptionem habeant.

88 Qui sursum magis hyeme. In manuscriptis hic sum, & Deosum sine r, quemadmodum frè semper: nos consuetudinem nostri temporis secuti sumus. Docent tamen Grammatici & Sursum, & Susum, ueteres dixisse.

91 Acratophoron uinum. Antiqui libri ueram lectionem retinent, Acratophoro. Est autem Acratophoron uasis genus. Cicero de Finib. libro 11. Ne hoc ephippijs & acratophoris potius, quam proëgmenis, & apodæ proëgmenis concedatur.

93 Ita'que in Vejns ut in Pupinia. Veteres libri hac parte corrupti, communem lectionem multis de causis non probamus, eamq; ab aliquo emendatore repositam arbitramur. Modus loquendi, quo infra utitur Varro, aperit hic aliter legi debere: ut cùm ait, In agro pingui, ut in Hetruria, &c. In mediocri autem terra, ut in Tiburti. Nec tamen locum restituere potuimus. Macrum, sterilemque agrum esse Pupiniam, docet Cicero contra Rullum.

94 Is modus acnua appellatur. Hanc lectionem in omnibus antiquioribus libris inueni, nam communem, peruulgatamq; inanem puto. Columellæ ueteres codices in illo loco libri v. Sed hunc actum prouinciae Bæticæ rustici agnam uocant: agnuam scriptum habent: id est eodem modo, quo hic Varronis prisci codices: nam c, ing, ac contra, facile commutabant ueteres librarij: uete=rem

rem igitur scripturam illic quoque restitu. Quod nisi addidisset Columella, actum illum à rusticis prouinciae Bæticæ ita appellatum, cum M. Varro tradat Latinè acnuam uocari, omnia, ut arbitror, conuenirent. Ego quod potui ad hunc locum illustrandum p̄estiti.

Quod habet scrupula c c l x x x v i i i. quantum as. Hec est uetus, eadem que syncera lectio. Quām corrupta communis esset, facile perspici potest: nam hunc locum restitutum mirificè adiuuare studiosos literarum in ponderibus ac mensuris intelligendis perspicuum est. Vnciam x x i i i. scrupula habere omnes nouerunt, et ex x i i. uncis, quæ assēm conficiunt, summam illam scrupulorum confici, patet: unde uerè M. Varro tradidit iugerum habere scrupula c c = l x x x v i i i. quantum as. Quod tamen ad orthographiam pertinet, ambobus locis scripulum i, non u, in prima syllaba habet.

Antiquus noster ante bellum Punicum &c. Locus, ut arbitror, egregiè restitutus, in antiquioribusq; libris fideliter conseruatus: unum tantū erat, quod improuidos lectors turbare potuit, et ut suspicor, ansam tot erroribus p̄ebuit: Antiquos enim scriptum erat antiqua consuetudine, quæ multum in his libris retenta est: nam ouom, auos, equos, paſsim pro ouum, auus, equus, scriptum est. De sententia dubitari non potest, nam Sext. quoque Pompeius inquit, Centuriatus ager in c c . iugera descriptus, quia Romulus centenis ciuibus ducena iugera tribuit.

Quæ duplicata est quadrata in omnes quatuor partes. Manu scripti libri, Centuria est quadrata &c. Quæ si mendo uacat lectio, intelligit M. Varro centuriant

c 4 illam,

illam, quæ uetus nomen habebat, quamuis summam iugorum duplo maiorem haberet. Et sanè uerisimile est, ita loqui Varronem, quemadmodum etiam Sex. Pompeius facit: quamuis enim non ostendat se loqui de duplicata, ea illi tribuit, quæ duplicatæ conueniunt: tunc enim omnes, Centuriam cum audiebant, duplicatam (quamuis nihil adderetur) intelligebant. Centuria, inquit Sextus, in agris significat ducena iugera. In v. de lingua Latina M. Varro, quo loco rationem nominis reddere debuit, totam rem explicauit: Centuria prima centum iugeribus dicta, post duplicata retinuit nomen. Ut arbitror, non nulli correctores, cum Centuriæ nomen attenderent, nec cogitarent, Varronem consuetudine loquendi sui temporis uti, mendum esse suspicati, uerba commutarunt. Nam uix fieri posse puto, ut in aliquibus peruulgatam lectio nem manu scriptis codicibus inuenturus non fuerim, si illa uera huius loci, ac germana esset. Quod uolent tam de hac re docti uiri iudicabunt.

94 Latera longa pedum $\infty \infty$ C. Cum studium meum exprimendæ antiquitatis non bene percepissent operæ, quæ postea libros excuserunt, integrum hunc locum deprauarunt: Quibus enim notis summa pedum, quæ centuriam conficiunt, in optimo exemplari descripta est, iisdem in nostro codice designari uolebam. Sic autē in illo scriptum est, Pedum $\infty \infty$ C D. Typographi linea, qua postrema litera dissecta est, lituram esse credentes, ut arbitror, literam totam, tanquam à me deletam, reliquerunt, falsumq; numerum pedum posuerunt. neq; hoc tantum hoc loco fecere, sed in 111. etiam libro in eadem re lapsi sunt, quò facilius quid eos deceperit suspicari potui. Ita enim ille quoque locus legi debet, ¹⁸⁶. Longum

gum P. D C C C L. Non solum autem hanc notam in fidclissimo Varronis codice, sed in alijs etiam priscis monumentis inueni: ut Romæ in uetere lapide, qui laudes Dioclis agitatoris exsculptas habet. Est autem in uolumine Epigram. ant. urb.¹⁷ exscriptus. Duo igitur hi loci corrigendi, nec sedulitas mea, studiumq; renouandæ uetus statis reprehendendum: quamuis res hic aliorum culpa male cesserit.

Sin cogare secundum flumen ædificare, curandum, ne aduersum eum ponas. Ita habent antiqui libri: quæ si recipitur lectio, respondit M. Varro alio generere, ac supra usus fuerat flumini: nam magis usitatè dixisset, id, non eum, tanquam si fluuum, aut amnem ante posuisset. Sententia sane idonea est. Idem etiam significare uolens Plinius, inquit, neque iuxta paludem ponendam esse, neque aduerso amne. In peruulgata lectione mendum esse facile omnes, qui attente perspicient, videbunt: nam ετ; rei ipsi, ετ; ijs, quæ supra tradiderat Varro, sententia ipsius repugnat: dixerat enim, uillam ad exortus æquinoctiales aptissimam esse: Eurum autem ab ortu solis flare quis nescit? uentosq; qui inde spirant saluberrimos esse. In ii. etiam libro Geoponicon Didymū nomine hæc leguntur: οἱ πᾶν χῆμα τῆς οἰκίας πρὸς οὐαπολὰς τοιητέον καὶ τὰς θύρας: οἱ γὰρ ἀπὸ τῆς οὐαπολῶν ἔνεμοι πνέουται, ὑγιενότεροι.

Fructus, ut est uinum, &c. Totum locum ad ueterem lectionem reduximus.

Se quiete reciperare. Antiqua hæc lectio: quæ, ut arbitror, multò elegantior est illa, quam deicimus. Reciperare, reficere hic significat.

Quod enim infertur recens minus bonum.

c s Longè

Longè diuersa prisca lectio, uel potius totus locus in antiquis inquinatus: eam notam faciemus, si forte ex ijs uestigijs restitui locus possit: quis enim scit, an communis hæc, et peruulgata ex ingenio reposita sit, quod s̄epe in his libris factum animaduertimus. Quod enim quam recens, quod confacuit melius. Ita in melioribus: nam in semiuetero pro confacuit, conflacuit, legimus: cætera eadem erant.

97 Et pauimento procliui in lacum, quod s̄epe, &c.
Antiqua hæc lectio: nam quæ in medio plura uerba posita erant, in nullis à nobis manuscriptis inuenta sunt: ea declarationē alicuius fuisse arbitramur: quod tamen uerbis illis declaratur, sine ipsis intelligi pulchre posse manifestum est.

98 Prætereuntis lasciui non metuet facem ardorem. Verbum uiatoris, quod ante uocem prætereuntis erat, inde sustulimus: nam in ueteribus libris à nobis inuentum nō est, et hic positum nimis otiosum foret: nam sine illo Prætereuntis idem significat. libro v i. de lingua Latina M. Varro: Et ideo secundum uiam, quò prætereuntis admoneant, et se fuisse, et illos esse mortales.

99 Ne familiæ rixentur cum uiciniis. In excusis omnibus, et manuscriptis ita legi: uerū si Nonium audiās, aliter locus legi debet: affirmat enim ille, M. Varonem hic Rixent, scripsisse: cum enim de contrarijs generibus uerborum differeret, docuit, Rixat, pro Rixatur, à ueteribus positum fuisse: pluresq; locos Varonis, ut hoc probaret, ad testimonium uocauit: postremus autem hic est, Ne familiæ rixent cum uiciniis. Quamuis enim in excusis De rerum natura libro primo, scriptum sit: lapsus hic fuit librarij, et Rerum rusticarum libro primo, manifestò

nifesto legi debet: nam ita saepe in inscriptionibus libro=rum, & alijs etiam partibus apud Nonium peccatum est, ut huiuscmodi menda minimè perturbare nos debeant.

Quod ubi id pote, ut ibi: quod est campus, nula potior. Ita habent antiqui libri, quam ueram esse lectionem puto, & si diligens librarius mendosam putauit, ad eamq; notam adposuit: potest tamen fieri, ut falso eam suspectam habuerit: duriuscula sanè locutio, quales non paucæ sunt huius auctoris: sententiam tamen & plenam, & bonam habet: nam Pote, appellasse saepe ueteres, quod posteriores Possibile dixerunt, satis planum est.

Ac colit aliquot corbulas uuarum. Apud Nonium, qui hunc locum adducit, Cogit, legitur: mendosè tamen, ut puto: nullus enim liber tot mendis scatet, quot Nonius.

Vt quercus, sic iuglandes, &c. Ita ex ingenio emendaui, spero sanè castigationem hanc studiosis uiris probatum iri, uolui tamen pusillum licentiae, quo usus fueram, aperire: Nam in antiquissimo, & optimo libro Iugalandes, scriptum obseruaui, ut in illo etiam loco in eodem hoc libro, Nuces iugalandes in barena.

Quos obæratos nostri uocitarunt. In manu scriptis, Obærarios, mendosè tamen, ut puto: itaque receptam lectionem conseruaui, libro V I I. de lingua Latina, ut ab ære obæratus.

Et more incolarum è nouitijis requisito. Corruptissimus locus in antiquis exemplaribus, & quæ in illis leguntur, non parum ab his diuersa sunt. Omnibus ingenij uiribus contendi, ex priscis uestigijs ueram lectionem indagare, nec quicquam tamen profeci: sagacioris ingenij alijs, quod adipisci non potui, fortasse consequentur. Vetus

tus lectio, Et in eo eorum è nouitijs reliquisitio ad priorem, &c.

301 Facilius enim his, quām minoribus natu. Veteres libri hac parte perturbati, & fortasse uitiosi: Facilius enim ī, quām minore, &c. nisi, Ei quām minori, legendum sit: quod tamen durum esset: antea enim numero multitudinis de uillicis locutus fuerat, & id statim etiam fecit. Præterea infrā, ubi de operarijs sermo est, unitatis numero in illis legitur, Imitetur: &, Animaduertat. ubi autem de his, qui præsunt non multo post, Illis, & Coérceant. contrā ac in impressis: quæ nos omnia reliquimus, & tamen adnotare uoluimus.

302 Ad iniçendum uoluptatem. Idem de hoc loco dicere possum, quod de proximo superiore. Vetus lectio: Iniciendum uoluptatem præfectorum honore aliquo habēdo, & de operarijs, qui præstabunt alios. Fortasse pro Voluptatem, Voluntatem legendum est: has enim uoces sēpe imperiti librarij confundebant, ut in Quintiliano quoque libro v i i i. (ita enim arbitror locum illum legendum) Quæ corrumpi speciosissimi hominis tam obuia uoluntate non posset. Et in Lucretio: nam sic locus deprauatus in i i. libro restitui debet:

Libera per terras, unde hæc animantibus extat,
Vnde est hæc, inquam, fatis auulsa uoluntas?

Per quam progredimur, quò dicit quenq; uoluptas. Eadem igitur hīc quoque uoces inter se locum commutabant, & in cunctis impressis libris uitium antea erat: quod sententiam per se parum planam, magis etiam obscurabat. Agit enim summæ eloquentiæ, & artis Poëta, de declinatione Atomorum, qua Epicurus sempiternum motum interruperat, & animis hominum libertatem acquiesceret.

siuerat. Voluntatem hic liberam appellat Lucretius, quod Græci θεούσιον vocant, per quam Fati necessitatem, et perpetuam illam causarum seriem refellit. Cum enim homines illuc se ferre possint, quod animus inclinat, atq; inde discedere, unde idem auertit: omnis illa uis fatalis inanis esse intelligitur. Plurimis autem de causis, ac pro maximarum rerum introductione, declinationem hanc excogitauit Epicurus: non minimum, ut improbis, ac facinorosis hominibus facilem sui purgandi rationem eriperet: illuc enim omnes configere consueuerunt, et suorum flagitorum culpam in Fatum reisciunt: quod sibi necessitatem peccandi impositam esse dicant, nec se ullo pacto posse contra fati leges repugnare. Veritus igitur ille, ne facinoribus suis homines hoc pacto ueniam impetrarent, Fatum sustulit, et animos nostros liberos esse declarauit: quod Lucretius postremo uersu significauit:

Per quam progredimur, quod dicit quenq; uoluptas.
Per quam, liberam scilicet uoluntatem, deferimur illuc, quod appetitio, et alicuius rei desiderium nos rapit.

Huius emendationis me admonuit Franciscus Medices, iuuenis ingenio, doctrina, probitate insignis, et qui ad magnarum rerum, atque artium scientiam, adiunxit hanc quoque elegantiissimi Poëtæ cognitionem: nam eum accurate legit, et unus omnium omnes ipsius sensus optimè percepit. Quod uerius me asserere posse arbitror, cum et ipse quoque in Lucretij lectione, ac Epicuri decretis mediocriter uersatus sim. De hac autem corporum individualium motione, quam πάτη πρέγκλισιν Epicurus appellabat, et Cicero in primo περὶ τελῶν, et in libro de Fato copiose differuit: et Plutarchus in commentario, quo ostendit Stoicos ea decreuisse, quæ inter se non bene
hærer

hærerent, ac uita etiam, factisq; eosdem à decretis suis dis-
sentire. Et in illo sermone, quo disputantes ingeniosos ui-
ros inducit, utræ animantes prudētiores, quæ in terra'ne,
an quæ in aqua degant. Necnon in alio etiam commen-
tario, quem scripsit de ortu animi, à Platone exposito in
Timæo. Quibus omnibus in locis Stoicos accusat, quod
cùm pusillam rem, tenuemq; Atomum scilicet unam mini-
mo loci spatio de uia exire, concedere Epicuro nolint, ut
plurimæ, atque utilissimæ res fiant, ipsi absurdâ multa, ac
hominibus incomoda, molestâq; effingant. Quamvis enim
Epicureis Plutarchus alijs temporibus non ualde æquus
esset, ut qui tamen maiore odio aduersus Stoicos flagra-
ret, rem quam non ualde probat, contra illos defendit, ac
multo tolerabiliorem, quam cōmenta ipsorum esse tradit.

102 De familia : Cato dirigit. In antiquissimo libro,
et hīc, et alijs in locis, hoc uerbum E, in prima syllaba
habet, quemadmodum sanè ueteres scribebant : cuius rei
argumentum etiam est etymon, quod habet uerbum De-
rectarij : id autem in x l v. libro Pandectarum est, de
extraordinarijs criminibus l. saccularios. Item qui dere-
ctarij appellantur : hoc est, hi, qui in aliena cœnacula se
dirigunt furandi animo, plus quam fures puniendi sunt.

103 Ut si sit confragosus, &c. Antiqua lectio diuersa,
Quod si confragosus, atq; arduis cliuis. receptam tamen retinui.

103 In agro Ligustico montano. In optimo, et anti-
quissimo codice nunquam Ligustico, sed aut Ligusco,
aut Ligusto, hic Ligusco. In i i. libro Ligusti, de bu-
bus sermo est. In i i i. iterum Liguscōs : Secundum Ita-
liam contra montes Liguscōs. Nihil in his tribus locis
uariaui, priscam tamen scripturam notam facere uolui.
Quæ

Querendum an Liguscios, ut Hetruscos uetusti scriptores dixerint.

In uinea iugera C. asinorum iugum, asinum 104
molarium. Ex ueteri scriptura locū restituimus, unum
tantum reliquimus: Molendarium enim pro Molarium,
uetustissimum exemplar habebat: apud Catonem tamen
Molarium: hunc enim ipsius locum exprimit. Asinos plo=
starios 11. asinum molarium. In semiueteri codice Mo=
lendarium, quo uerbo iurisconsulti etiam usi sunt, & haec
fortasse uera M. Varronis lectio: quamvis enim senten=
tias Catonis recitat, non tamen iisdem semper uerbis refert,
ut supra: Cato enim asinos plostarios 11. Varro asino=
rum iugum dixit.

Sed etiam qui non solum, &c. Lectionem eam re= 105
tinui, quam formis olim in hac urbe excusi libri habebant:
eandem enim in manu scriptis inueni, & in peruetusto in
primis, cuius maximè auctoritatem sequor: nec me latet
Venetijs excusos ualde ab hac dissentire. Opinor autem
cum locus obscurus sit, & fortasse decurtatus, aliquem qui
corrigere uoluit, ut illi codices habent, ex ingenio resti=
tuisse. Cum multa autem illic, & addita, & immutata sint,
tam liberè mihi à priscis uestigijs discedendum non pu=
tau.

Nec non ita si incidit, ut sit uitandum. Antiquis= 105
simum, fidelissimumq; exemplar dissentit ab hac lectione,
quam & in aliquibus excusis, & in semiueteri etiam in=
ueni: non tamen, & ipsum mendo uacat, aut certam ali=
quam sententiam habet. Animaduertendum tamen, an ue=br/>ræ, germanæq; lectionis uestigia illa sint: nam hac, quam
supra posui, non ualde delector: & eam etiam nonnulli,
nihil tamen melius adferentes, uariarunt. Est igitur haec
optimi

optimi codicis lectio, Nec non tra si incidit, &c. Ut autem nihil relinquam, quod possit studiosos adiuuare, uidendum est, an unius literae immutatione ita legi debeat, Nec contra si incidit ut sit uitandum: hoc sensu, Quemadmodum ueterani boues è campestribus in montana loca non deducendi, ita contrà ex duris, & asperis locis non reformidandum in plana, & campestria deducere. Hoc enim à nostris etiam agricolis diligenter obseruari solet.

105 In furcas destitutas inclusorit. Manu scripti omnes, quos uidi, ita habent: nam formis antea excusi Destinata, mendosè legunt. Nonius docet, Destitui uetus scriptoribus significare etiam rursus statui, atque id exemplo Næuij gymnastico confirmat: In alto nauem iubet destitui anchoris. Et Cæciliij symbolo: Destituit omnes seruos ad mensam ante se. Videndum autem, an locus antiqui Poëtæ, qui adducitur à Cicerone in eruditissima epistola ad Pætum, eodem intellectu hoc uerbum habeat: Ita me destituit nudum. quod tamen non affirmo, ut de re ualde incerta, & obscura.

106 Et interdiu clausos dormire. Verba, quæ hæc in excusis olim sequebantur, in manu scriptis non leguntur: ea autem sunt, Cathena iunctos, ut soluti acriores fiant. Videndum igitur, an noua sint, & ab aliquo correctore, aut declaratore, addita.

106 Ut funes, restes, tegetes. Totum hunc locum Nonius adducit. Tegetes, inquit, à tegendo. Varro de rustica libro 1. sic quæ fiunt de cannabi lino iunco, &c. Mendosè tamen apud eum, De cannabino iunco, legitur.

107 Vineaticæ opus esse sex, sirpiculæ V. Emedandum, Vineaticæ opus esse X L. Hæc enim summa apud Caton

Catonem est: præterea in optimo exemplari huius lectio-
nis non parua uestigia remanent, Esse exi sūrpiculæ.
E, enim litera inutiliter iterata est, & ex I, quod est post
X, faciundum L. ita erit XXL. & cum Catonis summa
congruet.

Quæ cibi sunt maioris. In excusis antea libris, 108
Succi: in manu scriptis omnibus Ibi, scriptum inueni:
quare una addita litera, Cibi, castigaui. In semiuetere co=
dice post Maioris, Virtutis, additum erat: supra enim
neque Suci, neque Cibi habebat: quare ita locum supple=
uit, audacter tamen, & barbaré.

Cum nec dum siliculam cœpit. In cunctis manu 108
scriptis, Cum dominus siliculam, inueni, quæ scri=ptura uitium omnino habet: nec tamen temerè omnes ar=bitror antiquos ab impressis dissentire.

Vnde utendo quid facias. Viendo, legi debere o=108
stendit Nonius, qui uim huius uerbi declarans, auctoritate
M. Varronis utitur, & hunc ipsum locum adducit. Per=uctus igitur etiam codex hac parte mēdosus, est in quo
Utendo, legitur. Sed aliud etiam, quod non minus pertur=bat, in eo hic est: nam post utendo L. positum est: Vnde
utendo L. quid facias: & contra ea uerba in margine
mendi nota adposita. Hæc (fateor) me res multum torsit,
ac diu sollicitum habuit, nec aliquid quod probarem, un=quam excogitare potui, ante a ubi Licinius nomen in an=tiquissimo L. tantum. ut ibi, Fructus solent disperire L. du=bium enim, &c. Item de numero rusticorum: Tempesta=t,i, inertiae, indulgentiae L. horum neuter, &c. quod quam=uis rationem non habeat, & culpa omnino librarij com=missum sit (neque enim L. Lucilius significat) tamen tole=rari potest: nam sermonem ab alio suscipi significat, hic
d locum

locum non habet. Hoc in alijs etiam locis inueni, quæ in= dicabo cùm ad ea peruenero: neq; enim nunc magis tur= bare lectorem uolo.

108. Desitis seminibus. Antiqui libri Desitis, rece= ptam lectionem suspectam habeo: nondum tamen, quod li= benter sequar, inuenio.

110. Neque propter eas adserunt uites. Vetus lectio, Nec^z propter eos ut adserunt, &c. & paulo supra, Neque eos crescere receptam lectionem retinui.

110. Et simul glæbis à sole percalefactis. Ita locum re= stitui, antea enim Cauis, mendosè in omnibus excusis lc= gebatur: uetus lectio Clæbis. Qui obseruasset cum æ diphthongo glæba scribi debere (ita autem in priscis mo= nimentis hæc dictio scripta est) nullo negotio potuit lo= cum corrigere, nam C, & G, pañim confundunt ueteres librarij. Præterea sentētia multo elegantior mirificè con= firmat hanc castigationem.

111. Subtilius discretis temporibus. Antea, Descri= ptis. Mendum ortum, quia in antiquis Descretis, ue= tere orthographia scriptum est, ut in Derigo, Deuertor. Libro 11. in ijs uetustis codicibus: Ea partes habet no= uem, descretas ter ternas. Ille enim locus, & ueteris scri= pturæ, & intellectus huius uerbi ualde accommodatum exemplum est.

111. Putari in primis. Nihil uariaui: diuersi tamen hic sunt antiqui libri: In pratis, enim habent. Ingeniosio= res uidebunt, an in recepta uitium sit: mihi sane illa ali= quantulum suspecta est.

112. Extra Deis cùm dabant, porrīcere dicebant. Sic ex ingenio emendaui: antea enim Porrigeret, corrupte legebatur. Veteres autem librarios has literas commu= tarē

tare solitos, manifestum est. adnotavi in optimo exemplari
Grates, & Alagriores, pro Crates, & Alacriores,
scriptum esse: & contrà Virculta, & Fricora, pro
Virgulta, & Frigora. Porricere, exta dare, non Forrigi=
re, antiqui in re diuina facienda uocabant: quod testimo=
nio etiam Vergilij confirmari potest, qui in v. Aeneidos
-extaq; falsos

Porricia in fluctus.

dixit: nam ita eum scripsisse, nobiles Grammatici ostendunt.

Quod si quæ folia amittere. Ita locum restitui, 112
rectè, ut opinor: ut autem facilius iudicari posse, ueterem
lectionem, multum à peruvulgata discrepantem, adponam:
Quod si quæ folia mittere solent ante frondere in=
cipierunt statim ad serendum idonea non sunt. Pri=
mam syllabam indefinito tempori addendam censui, &
pro Mittere, Amittere scribendum, ut per, quæ folia amit=
tere solent, intelligat quæ Græci appellant φυλοβολεῖνται.
Animaduerti enim M. Varro n̄ ita conuertere ex Theo=
phrasto φυλοβολέν, Reliqua opera nostra non indige=
bant, nam integra erant: Sententia autem plana, ut co re=
stituto in antiqua scriptura, cætera recta sint: communis
autem uitia perspiciantur.

Vites pampinari, sed à sciente. Græci βλαστογένη 112
appellant. Theophrastus, quem etiā M. Varro expreſſit,
πρῶτον μὲν καὶ μέγιστὸν ἐστὶν ἡ κλάσις, εἰς τ. διέντορον ἢ ἡ
πρώτη πνὰ τούτῳ προαπλήστορ, βλαστογένη. καὶ γένερα ἐνταῦται
ἔλεγον τὰ δοῖα συμφέρει καταλιπόντες καὶ τὰ δοῖα ἀφωρέσσει
καὶ πρὸς τὸν ἔτορας καρπὸς καὶ πρὸς τὴν ὁλην φύσην.

Eiuncidum enim farmentum propter infirmi=
tatem sterile. Vetus lectio. In excusis antea libris Euin=
d 2 cidum.

cidum. Duo sunt loci apud auctorem hunc maculosi, ut opinor: hic, & alter in 11. libro, ubi differit de pasto=ribus: quorum si quis alterutrum emendarit, ambos emen=darit: ille tamen, ut uidetur, deprauatior: ipse hunc etiam ualde suspectum habeo: cum ad eum peruenero, accura=tius iterum de hac re disputabo: nam in superioribus uer=bis mendum nullum esse puto. Fuerunt tamen, qui locum correctione indigere existimantes, multa uariarunt, atq; id contra fidem prisorum codicum.

¶ 13 Ex in mutatis literis. Ita ex ingenio emedaui, par=ua licentia usus: in excusis, Ex immutatis. Ex in re=spondet ad uerbio, quod ante posuerat, Primò. Hic etiam multa longe à ueteri scriptura in quibusdam impressis li=bris uariata sunt.

¶ 13 Ex altera parte. Veteres libri hic perturbati: Re=ceptam lectionem retinui, antiquam autem nunc notam faciam. Ex altera parte parit capreolum, is est co=liculus uiteus intortus, ut cincinnus: is enim uitis quib. teneat: id qua serpit ad locum capiendum quo capiendo capreolus dictus.

¶ 13 Ocinum dictum à Græco uerbo ὄκης, quod ualet citò. Ita legi debere arbitror, & ita in ueteribus li=bris scriptum inueni: nam in antiquis quoq; Plinij codi=cibus sic locus ille legitur, libro x viii. capite x vi. Varro appellatum à celerritate proueniēdi à Græco, quod dicunt, oceos. Hic autem Varronis locus, quam inquinat=us sit, apud Noniū Marcellum facile omnes uidere pos=sunt. Ocinum, inquit, quod ocimum dicimus, Varro de re=rustica libro primo.

¶ 13 Antequām genat filiquas. In excusis Gerat, men=dosè, in manuscriptis omnibus Genat, rectè. Hunc lo=cum

eum deprauarunt, qui Geno, Latinum esse uerbum nesciebant, & à uetustissimis crebro usurpatum. Priscianus libro x. Gigno genui, pro quo Geno, uetustissimi protulerunt. Varro in Andabata: Sed quod hæc loca aliquid generunt. cuius infinitū passuum Lucretius in 111. protulit, - tanto magis inficiandum,

Totum posse extra corpus durare, geniq;

In libro quoque x x x. Pandectarum, De legatis, & fideicommissis. l. qui filiabus. sic locus ille legitur in Florentino exemplari: Si quis ita legauerit, si qua filia mihi generatur, ei hæres meus centum dato. Plurimis autem locis hoc uerbum apud Varronem temerè sublatum fuerat.

Id est pabuli segete. In antiquis libris, Id est fabuli segete. Nam sic etiam non multo ante in iisdem locis ille scriptus est, Et non nunquam fabulia: in excusis autem, Fabalia.

A' quo quod indigent potu poma dicta esse possunt. Nonius Potui, hic à Varrone scriptum fuisse tradit, de numeris, & casibus, ¹⁴ ¹⁴. datiuus pro ablatio. Sisenna historiarum libro 1111. Alij saltui, ac uelocitati certare. Varro de re rusticalibro primo: A' quo quod indigent potui poma dicta esse possunt. Communem lectionem conseruaui, quam etiam in antiquis libris repperi. Habent autem illi hic etiam L. de quo supra locutus sum: quæ nota fortasse aliqua fuit, quales multas in antiquis libris ueteres ponebant: potuit etiam illa hanc novam locutionem, quam adnotauit Nonius, indicare.

Quod ad ueterem orthographiam pertinet, duo hic admonere possumus: Resicari, & Sicari, hoc capite contra huius temporis consuetudinē in antiquis libris scriptum esse, quemadmodum etiam hoc ipso in libro, ubi de

d 3 mess

messionis generibus agit: Et manipulum, ut quenq; subsicuerunt. & eodem loco, Ut stramentum medium subsificant. nam eandem ratione habet, quod (ubi de modis quibus metirentur rura agit) in peruetusto scriptum est: In subsiciuum esse unciam agri: pro, In subseciuū: & quod contrariam rationem habere uidetur, Sagenantur, pro Saginantur.

114 X L. die uix existant. Hæc est uetus lectio: antea in excusis, Exeant: quemadmodum sanè alibi quoque M. Varro locutus est, ut hoc ipso in libro: Primum plurimq; è terra exit hordeū diebus v i i. Potuit tamen orationem uelle uariare: nam Existere, præclarè hoc etiam significare arbitror. Cicero de Diuinatione libro i i. Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cùm terra araretur, & sulcus altius esset impressus, extitisse repente.

114 Terra ad ea obruenda puluinos fieri. Antiqui libri hac parte perturbati, quare communi lectione conservata, ueterem nunc notam faciam, si possit aliquam utilitatem afferre: Terra adruenda puluinos, &c. Cætera hic restituta, ex iisdem libris sumpta sunt, & uitio carent.

115 Τειακάδε αλιγ. Hanc lectionem restitui è uetus libris, in quibus sine ulla macula conservata est: eam autem ueram esse, facile omnes intelligere possunt. Quæ Atheniensis diem ἐνηρ ὦν νέαν appellant, inquit Varro, alij Gracci πτιακάδε uocant. Aristophanes lepidissimus Poëta in hac uoce iocatus est, in fabula quam νεφέλας inscripsit: ἐνηρ γάρ εἰσι καὶ νέα τὰς ἡμέρας. Interpres ipsius multa de omni hac re, & consuetudine Atheniensium enumerandi dies mensis exposuit. Quemadmodum autem apud Laertium legimus, primus Solon πτιακάδε, ἐνηρ ὦν νέαν appellauit.

115 Ni decrescenti Luna tondens caluus siam. Antiqua

tiqua lectio restituta: nisi quod ueterem more scribendi illa
Tondes caluos, habebat: sed n, saepe relinquere so= lebant: ut, Prægnas, pro Prægnans: contra autem quan= doq; addere: ut in Thensaurus. & Caluos, ut Equos,
Auos, singulare numero, nominandi casu scriptum fuit.

Ad alia in preparando faciēdi scrobes. Ita locum 116
restitui ex antiquis libris. sic etiā infra loquitur, Ad alia
arandū. nec multo post, Ad quedam bipalio uertenda ter= ra. Deceperat librarios, quod hic præpositio Ad, per t,
scripta est, At: ut duobus etiam locis, qui consequuntur:
magis tamen peccarunt, quod Alia, hinc sustulerunt.

Faciendi scrobes. Scrobes, hic Varro uirili genere 116
dixit, quemadmodum Nonius ueteres etiam alios fecisse
ostendit, nam muliebri quoque genere uocabantur: ubi
autem de hac re differuit, inquit, Varro rusticarum rerum
libro primo Scobiculum dicit. Scobiculum στρογγυλός
in his libris appellatum non memini me legisse: quare aut
sub aliquo mendo hoc nomen in codicibus Varronis la= tet, aut memoria Nonij uacillauit.

Usque eō, ut Theophrastus scribat. Locus, quem 116
intelligit Varro, est in primo φυτῶν ἴσοριας⁸. ἡγ-ρη ἐπ
τοῦ λυκείῳ ή πλάτανθή κατὰ τὴν διχετόνην γένεσις ποδὶ⁹
τρῆς μὴ πριάκεντα πίχεις ἀφῆκεν.

Ita bubus, ac suibus. In antiquis libris Subus, ut 116
etiam illo loco 11. libri de suibus nemini ignotum: con= suctudinem tamen nostri temporis retinui, & si scio do= etos uiros huius ætatis hanc orthographiam probasse, &
secutos esse.

Robusta aliqua materia. Antiqua hæc lectio: an= 117
teā Robusta. Cato: Arbores stipites robustas facito,
aut pineas. A Robore igitur Robustus. Plinius hoc præ= d 4 ceptum

ceptum Varronis significauit, cùm inquit libro x vii.
capite x. Palo è robore de pacto fieri iubet.

xi7 Quæ transferuntur è terra in terram. Plura hīc erant uerba, quæ in antiquis non inueniuntur: nam quod in illis primum est uerbum, post ultimum à nobis adductum, Viuas radices, est: non Viuæ radices, ut in excusis. Locus obscuritatem non paruam in se habet, et fortae lacer est: nam cùm semina quatuor generum esse tradat, tria tantū genera hīc numerat. Persuasum autem mihi est, uerba quæ in impressis erant, auctoris non esse: nihil enim video Varronem addere, quod ad diuisionē eam pertineat, sed hanc 111. generum partitionem sequi. Non nulli negandi particulam adiunxerant improbè, nisi fallor, ac perperam: nam quæ transferuntur è terra in terram, genus seminis est, et nouellas stirpes sic appellat.

xi7 Quod est principium genendi. Hæc uera est letio: in excusis eadem sententia, sed alio uerbo, Oriendi, legitur: manu scripti codices Cenendi, usitato errore, G, in C, commutandi. De hoc uerbo paulò antè copiosius differui: infra item, Ad genendum, emendaui: ubi eodem pacto antea peccatum fuerat.

xi7 Si sunt semina in aëre, ut ait Physicus Anaxagoras. Hæc omnia à Theophrasto traduntur 111. libro φυτῶν ἴστορίας ²⁵. Αναξαρέρας δὲ τὰ πάντα φάσκων ἔχειν αὐτά, μὴ ταῦτα συγκαταφερόμενα τοῖς ὄντες γεννᾶν τὰ φυτά. repetuntur etiā primo libro φυτῶν αὐτῶν ²².

xi7 Ut cupressi: non enim galbuli, qui nascuntur, id est tanquam pilulæ paruæ. Sententia expressa è Theophrasto: illius enim hæc uerba sunt in primo libro φυτῶν αὐτῶν: μηδεπατεῖν μηδὲ τὸ Λένθεων ἐνιαυτά ποτε χάνειν, καθάπερ καὶ τῆς κυπαριστῆς: ταῦτα γαρ οὐχ οὔλοι.

ὅλῳ ὁ καρπὸς σφαιροειδής ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἔγγινόμενον ἐν
τούτῳ λεπίδην, καὶ διαδρόπιον πιτυῶδες καὶ ἀμενηνόρ.

In siccō, & macro solo. Hic etiam locus a' Theophrastō translatus: hæc ipsius uerba sunt ē primo libro
φυτῶν ἀπίδην: Δεῦ ἡ καὶ πρὸς τὰς χώρας προσλαμβάνεται
τὰς δικέας δρασ, καὶ πρὸς τὰς Μένεμφων φύσεις, ἐπεὶ τὰ
ιδία ἔνυδρα, τάδε ἔντρα καὶ λεπίδην καὶ ἀμενηνόρ τὸ ἔαρ:
δικέοντος γαρ οὐτως διὰ τὸ δλίχον. ἔχειν τὸ οὔρον, εν δὲ τῷ
ἔυγειῳ καὶ πηλώδει τὸ μεζόπωρον: το γαρ ἦρθεν αἰλού λίαν
ὑγρότης πρὸς τὸ διατηρεῖν ἕως ἐπι μακένει τὸ διοφύον: δρί=
σονται δὲ πνευ τῷ τριάκοντα ἡμέρας.

Vernum tempus idoneum, quo minus habet humoris. Hoc ordine in optimis exemplaribus hæc
uerba collocata sunt: in excusis antea, extrema quatuor
præcedebant, quod affirmare ausim fecisse aliquos qui cre-
derent, de uerno tempore dici, minus illud habere humo-
ris: id autem falso esset, nam illa referuntur ad siccum,
& macrum solum, id enim uerè traditur habere minus
humoris. Præter antiquorum codicum fidem Theophrasti
locus, supra à nobis adductus, docet illam esse eorum
sedem: nam ipse quoq; Theophrastus huius sententiæ au-
ctor hunc ordinem amauit.

Quod ex arbore per surculos &c. Communi le-
ctione conseruata ueterem scripturam omnibus adponam:
perturbatam illam quidem, & maculosam, quæ tamen
fortasse opem adferre possit ad ueriorem indagandam:
Quod ex arbore per surculos defertur in terram si
in humum demittitur in quibusdam cum est ui-
dedum &c.

Vt ea deplantes potius, quam defringas. Ver-
gilius in eadem re exponenda hoc uerbo usus est:

d 3 Aut

-Aut summa defringe ex arbore plantas.

Accepit autem illud à doctissimo, & politissimo hoc scriptore, à quo omnia ferè præcepta, quæ in Georgicis suis tradidit, mutuatus est: nam multis locis præter sententias uerba etiam ab eo sumpsit. Hanc ego occasionem nactus, tertium ab hoc præceptum apud eum poëtam explicare uolo: est enim ualde obscurum, & docti quoque uiri in eo interpretando lapsi sunt:

-Néue oleæ syluestres infere truncos.

Non enim Truncos, surculos appellat, id enim nimis dum esset: Sed περιφεσικῶς syluestres truncos, Oleastros uocat, docetq; magnopere peccare illos, qui Oleastros inserant: cuius rei causam reddit copiosè. Sylvestris Pyrus, aliæq; feræ arbores rectè inseruntur: sunt enim ab hoc periculo, cui obnoxiae sunt Oleæ, uacuae. Oleastrum tanto labore excolere nimis pericolosum est, propter causas incendiij: quod si Oliuetum incendio absumptum fuerit, quod hoc uitio non laboret, id damnum tempus reparare consuevit: uiuax enim arbor Olea, & non facile tota interimitur, pullulat enim è radicibus, & rursus syluanam conficit: nam in Oleastro etiam insita Olea fruticatur: Sed in sylvestri arbore natæ stirpes, & ipsæ sylvestres sunt, atq; ita nullum fructum agricolæ gignere possunt: quod satis planè in extrema parte declarauit poëta, nam inquit:

Infelix superat folijs Oleaster amaris.

Hoc præceptum utile esse experimentum nobis demonstrauit: nam cum suburbani nostri agri longo bello uastati essent, & omnes arbores excisa, Oleæ reuixerunt, & non multis annis post aliquos fructus dominis ferre coeperunt: taleis enim apud nos ferè scrobes seruntur.

Quod

Quòd si Oleastris insitis confiti hi agri fuissent, dānum acceptum tempore instaurari non potuisset. Hanc sententiam Vergiliū fuisse, existimasse Serium, manifestum est: inquit enim, Non quòd non prospicit, sed propter casum incendij. Nonnulli hoc periculum non cogitantes, aut non reformidantes studiosè Oleastros inferebant: απνάδεις autem, ut Pollux docet, illæ appellabantur. nam Oleastri firmius suis radicibus terræ hærent, et succum, alimentumque uberior ducunt, unde speciosior arbor fit. Theophrastus hoc solere nonnullos accuratè his de causis præcipere, in primo libro φυτῶν ἀπῶν docet. Quare accuratius Poëta noster, ut hunc errorem alijs eriperet, de hac re differuit: nam qui in Olea ex Oleastro surculos insereret, frustra laboret, nec ex suo studio fructum aliquem caperet: hoc enim etiam addit Theophrastus, ἐπεὶ εἰ γέλεις ἀνάπολιν τὸ ἀγρίον εἴς τὸ ἔμερον ἐμβάλλοι, διαφορὰν μέν πνευμάτων, καλικερπῆν Λέοντος ἔχει.

Demum in oleaginīs seminīb. Nihil hic ua-
riaui, diuersi tamen sunt antiqui codices, et locus for-
tasse uitij aliquid habet: pro Demum, igitur in illis
Dum: ac non multo pōst, ubi in impressis, Alij cla-
uolas: in ijsdem, Alijs clauolas. Fortasse, Alij sclauolas, legendum est. A' Nonio hic locus adducitur:
Taleas scissiones lignorum, uel præsemina Varro di-
cit de re rustica libro primo &c. Hæc uerba ita a-
pud eum leguntur, Quas alij clabulas, alij taleas ap-
pellant.

Quod inseritur caniculæ signo commodissimè. 119
Vetus lectio, Qui fit caniculæ &c. Totum autem ca-
put è Theophrasto translatum, libro primo φυτῶν
1509

- ἰσορίας ¹²³ τὸ δὲ ὑδωρ τῷ μὴ ἐνοφθαλμισμῷ παλέμιον
ἐκόπτει γὰρ καὶ ἀπόλυσι παραρρέον διὰ τὴν ἀδένειαν : διὸ
καὶ οὐκ εἰδοῦσι ασφαλέστερην εἶναι.
- 119 **Vas** aliquod supra alligant. *Theophrastus* οἱ δὲ
χύπραι προσβάλλουσιν ὑδατος, οἵτε κατὰ μικρὸν ἐπιρρέουσιν. *SC.*
- 119 **Vt** non denudes medullam. οἵτε μὴ γυμνοῦν τὴν
μήτραν.
- 119 **Ita**q; uitem triduo ante &c. *Theophrastus* ¹²⁴.
διὸ καὶ τὴν ἀμπελον προασθέμνουσιν ὥμερους τρισὶ πρότε=
ρον. ὅπως προασθρῆται τὸ δέκαρυον. In excusis sanè *Theo=*
phrasti codicibus ὥμερους ποτὶ mendosè: ut *Varronis* con=
firmatione cognoscimus.
- 120 **Contra** in fico, & malo punica &c. ἕστατε δὲ καὶ
συκῇ καὶ στατητῶν ἐπὶ ξηρότερᾳ, παραχρῆμα.
- 120 **Propter** fœmineam mollitiam. Ita habent anti=qui libri: non Mollitem, ut in excusis. *Cicero* in Parti=tionibus, Et lenitatem mollitia animi. Hic etiam locus totus ē *Theophrasto* est translatus. Φανερῶς δὲ καὶ οὕτων ἀλλων σώων τοῦτο συμβαῖνον καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ἀνθεώ=πων: ἐναυξένεται γὰρ τὰ θύλεα τῶν ἀρρένων, ὑγρότερα καὶ μανότερα τῶν φύστην ὄντα. Δῆλον δὲ ὅπερ καὶ ἐπὶ ἀντῶν τῶν μένθων ἕστατο μὴ συκῇ καὶ ἀμπελῷ ἐναξεῖ, φοῖνιξ δὲ καὶ κυπάριτῷ καὶ δέρφη καὶ πεύκῃ καὶ ἐλάᾳ, μυστικῇ.
- 120 **De** medica in primis obserues. Prima duo uerba in nullis antiquioribus sunt: manu scripti proximis tem=poribus tanquam inscriptionem capit is habebant: nam, ut antea ostendi, ante singulos libros, de quibus rebus illic ageretur, adnotatum erat, nec postea in partibus ipsis aliquid adscriptum: secundi autem, ac tertij libri inscriptiones perierunt: quare ex indice illo intelligi olim potuit,

potuit, medicæ hīc disciplinam tractari. Quòd si titulos ueteres Varronis haberemus, sine ulla necessitate huc inculcata esse hæc uerba cognosceremus. Quanquam alia etiam ratione, de qua pōst disputatione, si in manu scriptis codicibus inuenirentur, hīc rectè collocata esse possent.

Quemadmodum scilicet cum pabulum. Pro 120
scilicet, in manu scriptis codicibus est nota illa, de qua bis antea locutus sum, quæ quid significet, non dum percepisti:
Quemadmodum L. cum pabulum.

Et in Africa ad Byzacium. Sic habent antiqui libri, non ut ante excusi omnes Byrachium. Plinius libro xxi. cap. v. cum inquit, Contra in Byzantio Africæ illum centena, & quinquagena fruge fertilem campum &c. Eundem locum aut oppidum, de quo hic loquitur Varro, intellexit: mendum tamen in ea uoce est.

Quæ nata sunt inquit. Ante hæc uerba in excusis, 121
Licinius: in uetustissimis libris, Ille: infra post Prægnantia, eadem illa litera, quæ nobis saepe molesta est: antiqua enim lectio hæc, Prægnantia L. cum sunt. Præterea ad hunc locum in margine optimi exemplaris mendi nota adposita.

Aëre frigidiore tinguntur. Manu scripti libri sic 122
habent: Excusi uero, Ringuntur: neutra lectio satis plana: nec enim siue hoc, siue illo modo legas, uerba hæc inter se diuersa, quod plerunq; consueuerunt, significare uidentur: Fortasse, Tanguntur, legi debet: id est, feriuntur, cædunturq;: hoc enim uerbo iniuriam frigoris significauit in 11. libro, cum de pecoris sanitate loqueretur, & iniicitur aliquid, ne frigus cædat. Sententia huius loci ualde aperta, & è Theophrasti primo libro expressa: ubi enim querit, an simul fruticentur supernæ infernæq; stirp

stirpium partes, de his omnibus rebus plenius, uberioriusque differit: ὅπ τὰ μὲν ἀνω καλύεται διὰ τὸν ποδίξ αἴρεται τὸν χρόνον ὄντα. Nam prior etiam pars huius sententiae ab eodem accepta, τὰς μὲν ἔργας ἀνέγειραι μετοπώρου καὶ χειμῶνθ. Quae infra etiam Varro tradidit, inde quoque sumpsit: Nam prius radices εἰσι. ἐν ἑκάτῃ γάρ τὴν εἰσαγόνην πρότερον ἡ τὸν βλαστὸν ἀφίεναι πάντα. Nec non quod sequitur, Neque radices longius εἰσι. οὐδὲ ἐπλέον καταλαμβάνοσσιν βάθος ἢ δῆλος ἀφικνῆται. πλὴρες ἑάνθου πόπος εὐδιόδος ἐστι. Quo loco animaduertendum, quām eleganter hæc extrema uerba reddiderit. Varro quod alia terra alia facilius uiam dat.

122 Quod ex quibusdam folijs propter eorum uerburam. Locus translatus à Theophrasto, Illius enim hæc uerba sunt in primo φυτῶν ἴστορίας: Ἰδιορ ἡ καὶ τὸ τῆλον αἴρεται τὸ τῆλον φιλούρας καὶ τῆλον πελέας: καὶ τὴν λεύκην συμβαῖνον. σφέφεν γάρ σθεντο τὰ ὕπερα μετὰ τροπὰς θερινὰς καὶ τούτῳ γνωρίζοντες ὅπ γεγένηται τροπά. In i. i. etiam libro φυτῶν ἀπόρος¹⁵⁶. non tamen easdem omnes quas Theophrastus, appellat M. Varro: nam pro Tilia, εἰς Ulmo, quas retulit Græcus auctor, noster Salicem ponit. Plinius easdem quas Theophrastus nominauit. Illud hīc admovere uisum est, recentiores omnes in magno errore ueratos, qui crediderunt, duo esse Solstitia, εἰς alterum Aestuum, alterum Hybernum appellari: cùm ueteres cuncti boni auctores Solstitium, quemadmodum hic facit Varro, τροπὰς θερινὰς solum uocent. τροπὰς autem χειμερινὰς Brumam. Lucretius, Vergilius, M. Varro, Cicero, Plinius hoc semper obseruarunt. Cur tantum consensus optimorum scriptorum Columella reliquerit, non video

video : ille enim solus (quod sciam) Aestuum solstitium, & Solstitia, numero multitudinis utrasque ἡποπτὰς appellat. Seruius etiam Vergiliū interpres hoc non animaduerterat, & huius rei ignorantia turpiter lapsus est in illius loci declaratione, Humida solstitia. Quamvis enim numero multitudinis loquatur Poëta, non debet existimari duo esse Solstitia uoluisse : sed auctor fuit agricolis, ut uotis illud anni tempus singulis annis humidum poscerent : quod si impetrarunt a Diis immortalibus, magnos fructus ex agricultura esse capturos. Possem hoc plurimis optimorum scriptorum testimonijs comprobare : rem tamen indicasse, ut arbitror, satis fuit : exempla unicuique nunc qui accuratè leget, occurrent.

Ea quæ mutilata non est. Antea hic, Mutica: 123
vetustissimum exemplar, Multilata : Vna detracta litera Mutilata emendaui, quam ueriorem puto esse lectionem, & ex priscis uestigijs, & ex sententia etiam ipsa. Sed hanc ipsam, quam me restituisse dico, in Gallico etiam codice sine ullo uitio inueni. Spica enim mutica, ut ipse docet, est quæ non habet aristam : potest tunenon omnia illa tria habere, nec arista carere : ut cùm ad integrum spica non peruenit, nec grana perfecta habet : ea autem rectè, cùm aliquo trium illorum caret, Mutilata diceretur. Cicero Mutilatum uocat exercitum, male acceptum in prælio, & qui integrum militum numerum non haberet.

Latet conditum gladium. Vetus haec est lectio, 123
quam restitui. Neutro genere ab antiquis Gladium appellatum esse, Nonius docet, & exemplo Lucilij confirmat.

mat. Idem etiam Quintilianus ostendit, cuius hæc sunt uerba è primo libro: Et gladia qui dixerunt, genere exciderunt. Sed etiam ipse M. Varro huius rei testis est in x. libro de lingua Latina: Quod dicitur à multis duobus modis, hic Dupondius, & hoc Dupondium: ut hoc Gladium, & hic Gladius.

123 Verùm cùm de nutricatu conticuisset Lici-nus &c. Vetustissimus ac fidelissimus Codex, quem multi manu scripti sequuntur, ita habet, Conticuisset, nec interrogaretur de nutricatu, credens nihil de-siderari. dicam inquit de fructibus. Minoris ue-tustatis liber, à Gallo homine scriptus, communem lectionem habet.

124 Ac quasi herba tuberosum reliquerunt cam-pum. Pro herba excusi alij Barba, mendosè habe-bant, in alijs uox illa planè defecerat. Reposui ex anti-quis libris, Herba. Paulo item supra pro Fœniseçæ, Fœniseces: nam Fœnisex ueteres etiam dixisse pla-num est.

124 In ijs quæ metimur. In excusis anteà Metuntur manu scripti omnes habent, Metimur: quam lectionem postquam in optimis libris inueni, non improbo. M. Var-ro in x. de lingua Latina libro, eodem pacto locutus est: Et cùm item ea quæ metimur, atque ea quæ numeramus dici putent oportere, &c. Messis uocabulum Varro uult declinatum esse à uerbo Metior, quod significat mensu-ro: eamq; propriè dici in his, quæ mensurant homines, quamuis de alijs etiam, quæ non mensurantur, dici soleat: id tamen impropriè fit. Metior mensum facere apertum est, à quo Varro Messem factam uult: id enim est decli-nari, ut Lectio etiam ab Legio declinari ab eo dicitur: nam quod

quod inquit, Messem maximè in frumento esse, adiuuat, nisi fallor, ueterem scripturam: hoc enim uerbo uti consueuerant. in Verrem: Coge ut ad aquam tibi id, quod summi iuris est, Ennenses frumentum metiantur.

Maximè si est argilla, ne æstu peminosa. *Vetus* 125
hæc lectio, quam imperiti & audaces sustulerunt, pessimo consilio, quo consueuerunt, quæcumque non intelligunt, commutare: eam in cunctis manu scriptis inueni. Obsoletum nunc hoc uerbum est: Nonius uim eius exponit, & unde deriuatum sit, docet, atq; hunc ipsum Varronis locum adducit. Apud Nonium Situ, pro Aestu, legitur: in reliquis illi cum Varrone conuenit: & id quoque culpa librarij commissum puto.

Ea enim herbarum est inimica. Postrema duo uerba in manu scriptis non inueniuntur, sed pro illis, De amurca, scriptum est: quid mei iudicij sit exponam. De amurca, declarationem olim cuiuspiam fuisse puto, qui amurcae hic à Varrone mentionem fieri in margine sui libri adnotarit: eam autem temerè postea ab imperitis librarijs huc inculcatam. Ad locum autem purgandum, satis fortasse est, duo illa uerba tollere, nec necessarium pro illis aliquid reponere, sententia enim nullo adjuncto uerbo plena, & absoluta est. Ea enim herbarum, & formicarum, & talparum uenenum. Nihil tamen certi de hac re statui potest: nam cum antè etiam eodem modo loquendi usus sit, nunc altera harum uocum ad rem expoundam contentus fuit, nunc ambas coniunxit, quas hic in excusis codicibus habemus. Talpas autem magna in commoda afferre solere agris, Theophylactus etiam docuit in epistola, quam à rustico homine scriptam fingit, τὶ δῆτα ποφὶ τῷν ἀπαλάκων λέξαι. Φοβερὸν γὰρ τοῦ

e γεωρ

μωρῷ τὸ κακὸν καὶ συστρεψόντος τὸ πολέμον.

125 Ac tribulo id sit. Locus hic ad testimonium uocatur à Nonio, cùm probare uult, ueteres scriptores non solum muliebri genere Tribulas appellasse, sed etiam neutro: Inquinatus autem apud eum nunc est, ita tamen emendandus: nam in manu scriptis, ut in excusis Varronis libris, eodem pacto legitur. Quomodo autem muliebri genere Vergilium usum hoc uerbo Nonius dicat, quærendum: nam in omnibus nunc libris, Tribulaq; trahæq; legitur: quo exemplo ille utitur.

125 Euannatur foras extra aream. Peruetustum exemplar Euannatur, habet. Hic etiam locus adducitur à Nonio, apud quem, ut in excusis Varronis libris, rectè legitur. Euannetur, inquit Nonius, dictum est uentiletur uel moueatur, à uanno, in qua legumina uenitiantur &c. Vannum autem in Rustico carmine appellasse Vergilium notum omnibus est, qui tamen dum agricolarum instrumentum hoc esse traderet, docuit in alio etiam usu illud haberi solitum: & in rebus diuinis, maximè Liberi patris, frequens esse consueisse: eruditissimus enim poëta quod ipse sciebat, alijs quoque ἐν τραγῳδῃ notum esse uoluit. Intelligit autem, ut opinor, uannum quod λίκνον Græci uocant, instrumentum ad cuncta penè sacrificia idoneum, ut ueteres Grammatici tradunt: unde qui illud gerebat in sacris λίκνοφόροι uocabatur. Plutarchus in Alexandro, cùm de Olympiade ipsius matre loqueretur, quæ Bacchi superstitionibus addicta esset, & Mænadum more dracones etiam aleret, inquit de illis loquens, δι τῶν μουσικῶν λίκνων παραναδύμενοι καὶ περιελιπόμενοι τοῖς θύρσοις τῶν γυναικῶν καὶ τοῖς σφράντεροις

τοὺς

nos &c. Nam Vergilius etiam Mysticum uannum,
ut ille, *Mystica licna, uocauit.*

Itaq; lectius defertur. Ita scriptum in omnibus an= 126
tiquis libris inueni: emendarunt ex ingenio nonnulli, ut
opinor, Lectæ ius.

Cum expressum circumcisitum appellat. In manu 126
scriptis una syllaba productius uerbū, Circumcisitum.

Quæ cum digitalis. Optimum exemplar Digi= 126
tabulis. Est in eo aliud etiam quod explicare non pos=
sum, L. inquam, sic enim habet: Quæ digitis nudis
laudabilior L. quam illa quæ cum digitabulis.
Et sanè totus mihi locus uehementer suspectus: nam Lau=
dabilior hīc cùm supra Melior posuisset, non ualde neces=
saria uox uidebatur.

Durities enim eorum quod non solum strin= 126
git &c. Locum hunc ualde mendo sum habemus in codi=
cibus Nonianis: ab eo enim adducitur in dictione Stringe=
re. Varro de re rustica libro 11. Quod non solum celeri=
ter præterire stringere uacant, sed etiam te transglubit.
In excusis M. Varronis codicibus, Quod, non erat: in o=
ptimo tamen ac uetusissimo, eodem loco positum inueni=
tur. Duo illa, quæ apud Nonium sunt uerba, Celeriter
præterire, unde fluxerint nescio: apud Varronem certè,
nec in impressis, nec in manu scriptis eorum uestigium ul=
lum: nam Vacant, ex Vacam factum esse affirmari:
in eodem enim fidelissimo codice per u, id uerbum & hīc,
& alijs multis locis scriptum est. Extremæ etiā dictiones
huius loci apud Nonium depravatæ, quæ in cunctis manu
scriptis Varronis libris eodem pacto leguntur.

De ramulo plantam. Ita habent manu scripti codi= 127
ces, non Partem, ut excusi, Vergilius idem etiam Plan=

tam, ut opinor, appellavit:

-Nec summa defringe ex arbore plantas.

Ambo autem plantas uocarunt, quas Theophrastus θεόφραστος λέιας, nam ab eo scriptore hic quoque locus sumptus est, Libro primo φυτῶν ἀιτῶν : Καὶ ἄμα ῥαβδίζομένη τὸν εὐκατακεκουμένην τὰς θαλάττας. ἐπεὶ καὶ δύοι γε μὴ δύτω συλλέγουσιν ἄλλα καὶ ἀνθεμάτως ἀεὶ τὴν ἀπορρέεσσαν ἀδροσέοντες ἐπείσιοφορᾶν φασὶ μᾶλλον.

127 Alia ad cibum eligitur. Maculam habet optimus codex. Lædatur, enim hic scriptum est. Quomodo ex ueteri lectione locus corrigi debeat, si peruulgata mendum continet, docti uiri cogitabunt.

127 Itaque dominum & balneas, & gymnasium sequitur. Vetus hæc est lectio, quæ & elegans, & erudita uidetur: ut hic sensus horum uerborum sit: Cibis necessarium est, & balneis, & gymnasij: nec sine oleo hæc manere possunt: sed ubi hæc sunt, oleum illic etiam necessariò est. Vnde qui tantas olei utilitates esse sciebat prudentissimus, ac fortissimus totius Græciæ uir, Epaminondas Thebanus, magnopere excanduit, cum magistratum gerens in rationibus relatis audiuit magnam uim olei absumptam esse. Quod cum mirarentur collegæ, causam reddidit sui doloris, docuitq; eum non ab angusto ipsius animo proficiisci, quod ingentes sumptus reformidaret: sed ægrè se ferre, tantum olei intra corpus receptum esse: nam in gymnasij oleum, corporibusq; exercendis haberi solitum, nemo est qui nesciat. Vnde Strabo libro xiiii. docet, Beothum Tarsensem improbum ciuem, eundemq; malum poëtam, causam dixisse apud M. Antonium, quod cum in patria uoluntate Antonij locum gymnasiarchæ teneret, fideiq; ipsius omnes sump

sumptus gymnasij commissi essent, & alia multa, & o-
leum etiam surripuerat. Nec tamen negarim, posse ex
communi lectione sensum elici, & eum quidem non insul-
sum: sed ueteri etiam locum esse, ostendere uolui.

Per serias, ac uasa olearia. Hic locus in manu 127
scriptis codicibus ualde perturbatus est: Optimum exem-
plar ita habet, Per sena ad uasa olearia ac trapetas
quæ res molæ &c. In semiuetero alio, qui Galli ho-
minis manu exaratus est, Seria: reliqua omnia ut in ue-
tustissimo. Receptam lectionem conseruauit, priscam ta-
men omnibus adponere uolui.

Em, quin absum. In excusis antea En, antiqui Li- 127
bri Em, ut Mediceus codex in epistola Ciceronis ad Cæ-
sarem dictatorem, Em hic est ille. Pronuntiata hæc sunt
δεκτικῶς.

Quidam ipsum triticum conspergunt. Confue- 128
tudinem nostrorum temporum in hac re custodiui. Nolui
tamen præterire quin ueterem Orthographiam notam
facerem: Hic enim in optimo exemplari, Conspargant:
& non multo post Aspargit, omnibus denique in locis
ubi hoc uerbum est, apud Varronem, Catonemque in
compositione, eandem uocalem primam literam habet,
quam simplex: ut si à Quæro Disquæro fingas: quod
uetustissimi etiam poëtae protulisse dicuntur. Apud Cato-
nem etiam in Decerpo id seruatum est illo loco, Tum
acina de uuis miscellis decarpito. Potuisse infinitis locis
hoc adnotare: semel tamen hoc, in illo perpetuò custodi-
tum, indicare satis habui.

Aut absinthium, item huius generis alia. Quæ in 128
medio erant uerba in nullo antiquo à nobis inuenta sunt,

e 3 ea aut

ea autem abundare credimus.

128 Quas vocant siros. Ita scribendum hoc nomen, quod à Columella etiam usurpatur, & sanè in uetustissimo libro rectè scriptum est: in excusis tamen antea ypsilon habebat in prima syllaba. Apud Græcos (Græca enim uox est) ferè habet ε, nam Attici sine diphthongo protulerunt: Grammaticiq; tradunt, Siros esse δρύμαλα εἰς ἀπόθεση σιρου ή καὶ ἄλλωρ αὐθιμάτωρ. In commentarijs Simplicij in i i. naturalis auscultationis, ubi de fortuna agit, mendosa hæc uox est: uerba magni illius doctoris hæc sunt: Καὶ γὰρ δρύτει τὶς καὶ τὸ φυτεῦσαι χάριν καὶ τὸ θεμέλιον καταβαλεῖν καὶ θλιψίην καὶ μοχεύειν καὶ σιρῆδον ή τάφον ποιεῖσσαι.

128 Ventus regelare possit. Ita castigavi, in manu enim scriptis Regerare. Vnde etiam nonnulli antea Regere fecerant: hanc tamen ueroiorem lectionem puto, quod etiā uerba, quæ supra restituta à me sunt, ostendunt.

128 Conditiua mala struthea. Ante haec uerba in uetustissimis libris De pomis, scriptum est: quod aut inscriptionem fuisse arbitror, quæ ostenderet, de quo hic ageretur: aut ea ratione dictum esse, qua nō multo post declarabo. Hic paulo infra Quiriniana. in antiquis non inueni, sed pro illa uoce Scandiana. Id autem culpa librarij factum puto, qui idem uerbum una tantum immutata litera, aut ne immutata quidem, iteravit: cùm aut Quiriniana scribendum esset, aut statim ad orbiculata transcendum: Fieri enim potest, ut Quiriniana, ab emendatore aliquo huc inculcatum sit.

129 Pauimentaq; laudabiliter faciunt. In optimo codice, Pauimenta'que L. laudabiliter faciunt, quo frigi

frigidius sit. Nam pro, Frigidior locus, quod in excusis erat, Frigidius, in cunctis antiquis inueni. Alij ex ingenio, ut puto, scripserant, Qui cameras marmorato, & parietes pavimentaque inducunt laudabiliter &c. Nullum enim manu scriptum cum illis facere animaduerti.

Vt Romæ coëmpta poma. Ex horum hominum 129 numero fuerat, qui confecit tetraastichum in custodem horum: cuius duo postremi uersiculi sunt,

Quæq; tibi posui tanquam uernacula poma,
De sacra nulli dixeris esse uia.

Nam M. Varro antea hoc ipso in libro docuit poma uenidi solita summa sacra uia.

In pensilibus iunctis. Veteres libri Vinctis: Qui= 129 dam emendarunt Iunctas.

Oleas esui optime. Ante hæc uerba in antiquissimo 129 exemplari, De oliuitate, scriptum est: quod inscriptio nem, titulumque fuisse puto. Possunt tamè rectè in contextu sermonis huiuscemodi locutiones collocatae esse, ut ita dicta sint, quemadmodum inquit Q. Cicero in epistola ad Tironem, De patrono, Marcus est adhibendus. Et hic ipse scriptor in 11. de equis loquens, De stirpe: magni interest qua sint. Et eodem capite, De medicinis: uel plurima sunt &c. Quod etiam confirmat Nonius, qui cum quid Oliuitas sit, declararet, & locum hunc Varronis adducere, ita eum legit, ut in p ruetusto codice scriptum illum inueni. Non tamen omnino macula carent uerba Nonij, nam in excusis, de Rep. libro primo: pro, de rustica libro primo legitur. duorum autem capitum uerba ab eo confusa fuisse uerisimile non est: hæc autem ille ponit: Non modò integra eximi, sed etiam maiora, quæ in arb

in arbore unquam pependerint. De Oliuitate Oleas esui optimè condi scribit Cato: quare maior hinc etiam apud nos auctoritas antiquissimi exemplaris esse debet, in quo sermo Varronis, siue eorum quos de rebus rusticis differentes inducit, nunquam capitibus distinctus aut interrupsus est.

130 Tam in dolijs condunt. Anteā, In ollis: Veteres libri, In oleis: castigaui, In dolijs. ueruntamen quia parua licentia usus sum, si forte deceptus essem, uolui totam rem indicare. Animaduerti alibi in optimo codice Doleis, pro Dolijs scriptum esse, ut in 111. ubi de gli-ribus loquitur, Cum possum est in doleis, sunt pingues. Præterea oleum ac uinum in dolijs, non in ollis condi constat.

130 Ut ea in qua adiçiunt mustum. Vetustissimus liber, In qua adicitur L. mustum. Sepe iam notam illam inueni, nec tamen adhuc quam uim illa habeat suspici possum.

130 Promunt condita aut &c. In cunctis, quos uidi, manu scriptis, Primum condita, legi. Receptam lectionem conseruauit, hoc tamen studiosos literarum admovere non incommodum esse iudicauit.

130 Ut in pistrino pisatur, ac torreatur. Vetusta letio. Apud Nonium, qui hunc locum adducit, legitur, Pisatur: Pisare frangere, uel tundere. Varro de re rustica libro primo: Promendum hyeme, ut in pistrino pisetur, ac torreatur.

130 Qui est humor aquatilis ac retrimentum. Peruestitus liber, Recrimentum, corruptè ut puto: Quia tamen aliquis Recrementū ex antiqua scriptura legi posse fo

se fortasse non incommodè existimaret, uolui illam notam facere. Hoc ipso uerbo Varro etiam Prometheus libro II. ut apud Nonium legitur, usus est: Retrimenta cibi, quæ exierunt per posticam uallem, feci. Intelligit autem quæ πορτίωνα Græci appellant: Cicero Reliquias cibi appellavit, in re parum honesta non obsecna uoce usus. Reliquias etiam, nihil addens, quandoq; idem uocauit.

Quod est leuissimum, ac summum depletur. 130
Omnes manu scripti Deflatum, habent: quemadmo= dum etiam primis temporibus excusi libri, ex quo intelli= gitur ita ab nouis correctoribus locum castigatum fuisse. In optimo omnium codice ita totus locus legitur, Diebus x v. eo quod est leuissimum, ac summum deflatum.

Tunc decoquunt in ahenis. Totus locus in opti= 130
mo exemplari ita scriptus, Tum decocunt in ahenis:
leni lignis duas partes quaad regerunt. Alijs nunc rebus relictis, quæ parum in illo diuersæ sunt, quomodo illic, Leni lignis, scriptum sit, querendum accurate puto.

Nec etiam cum processit, nisi prius, &c. Valde 130
diuersa uetusta lectio, et sanè extrema hæc pars libri ali= quantulum inquinata: Neque etiam cum processet ita ut sit, &c.

Antequām accesserit annus. Totus hic locus ita 130
legitur in antiquis codicibus, Antequām accesserunt anniculum promitto.

Quæ dum maturèscit, coacescat. In cunctis manu 131
scriptis Quod maturè coacescant.

Oleas albas, quas condideris nouas, sic celeriter 131
promas. Quidam formis excusi libri ita habent, in alijs

e 5 locus

locus ualde uariatus: culpa tamen, ut puto, eorum qui id commiserunt: nimis enim licenter à ueteri scriptura discessere. In optimis ab hac, quam hic adposuimus, hoc tantum mutatum inuenio, quod Conderis, in illis, pro Condideris, legitur: uerbo negligentia librarij imminuto. quod si postremam literam aduerbij Sic, sustuleris, ac Si, feceris, puto locum satis purgatum esse.

Quam nequit in arbore ut inde promatur ad escam. Vetus lectio, Quam nequit in arbore quam mitescat.

132 Id nos molestè ferentes. Hæc erat peruulgata lectio, quæ si ueterem contra se non haberet, facile locum suum tueretur: nunc illa repugnans omnia confundit: in manu enim scriptis Non molestè ferentes legitur. Accommodata autem hic etiam uetus esse potest, & fortasse uerior est. Non molestè ferentes, scilicet, nos esse tentos: ita enim plenè sermoni liberti responsum fuerit. Poscebat enim ueniam sibi dari, quod in magno patroni negotio occupatus, ad illos, ut debebat, non uenisset:

statim omni timore illo liberato, de infelici conditione hominum, quæ tot casibus exposita esset, loqui inter se cœperunt. Est

tamen hic etiam illud, quod saeppe nos molestos habuit,

L. enim ante hanc partem in con-

textu

sermonis constituta est, praeterea mendi nota hic margine adposita.

IN